

חינוך בגיל ההתבגרות

הרב שמואל טל

תוכן ענינים

5.....עולם הרגש	1.....תפילה
5.....התמודדות עם המתירנות	1.....אהבה
6.....דרכי התמודדות :	2.....הקשבה
6.....1. "אל תביאנו לידי ניסיון"	2.....אמון
6.....2. תעסוקה חיובית	3.....לגיטימציה לשאלות
6.....3. לא להתיאש	3.....קבלת ביקורת
7.....4. לדבר על זה, כשצריך	3.....ענווה
7.....גבולות רחבים אבל ברורים	3.....לדבר על בסיסי האמונה
7.....עבודת ה' של ההורים	4.....שייכות לעם ישראל לדורותיו
	4.....לאפשר מיוחדות בתוך הקדושה
	5.....התניות חיוביות

אחד הדברים המדוברים ביותר בחינוך, הוא "משבר גיל ההתבגרות", גם אצל הבנים וגם אצל הבנות. כמו בבריאות הגוף, כך גם בעניין זה, ה"טיפול מונע" חשוב לאין ערוך מנסיון לתקן נזקים לאחר שהחלב כבר נשפך. כדאי לעמוד על כמה הגדרות, תובנות ועקרונות חשובים, שהמודעות אליהם יכולה לעזור מאד, בעזרה"י, למנוע מראש את גלישת הנוער למקומות שמחוץ לגבול הקדושה. כפי שנראה, המשימה הזו מטילה אחריות לא קטנה על ההורים, וכבר ידוע שראשית החינוך של הילדים, היא החינוך העצמי של ההורים.

תפילה

צריך להתפלל על החינוך, כמה שיותר, ובפרט בגיל "העשרה". בגיל זה החינוך הרבה פחות בידי ההורה, כי הילד נמצא כבר בגיל שבו הוא מפעיל את הבחירה של עצמו, ובסופו של דבר ההורה לא יכול לשלוט בזה. צריך המון סייעתא דשמיא.

אהבה

נדרשת אהבה אמיתית ומופלגת בחינוך, בכל גיל. ניתן אפילו להקצין ולומר שהאהבה היא החמצן של החינוך. הדבר נכון במשנה תוקף כלפי נערים ונערות. לפעמים דווקא כלפי ילדים קטנים וחמודים, אין לך בעיה להרעיף אהבה, כי אין להם בעיה להראות לך שהם רוצים את האהבה הזאת. קל לאהוב אותם בצורה פשוטה. לעומת זאת, נער ונערה בגיל התבגרות, נראים הרבה יותר עצמאיים וממילא פחות זקוקים לאהבה. פעמים רבות הם גם משתדלים לשדר שהם לא צריכים אותך, הם ברשות עצמם. אבל האמת היא, שדווקא בגיל הזה הם ממש **רעבים** לאהבה ולחום מצד ההורים. דווקא משום שהם עוברים הרבה קשיים, לבטים וייסורי-התבגרות, הם צריכים הרבה חום והרבה אהבה, וגם גילויי אהבה פיזיים, של חיבוקים, טפיחות ונשיקות.

חשוב להדגיש שהאהבה היא לא "פטנט" לתפוס את הילד, אלא זהו התדר שבו הקב"ה משפיע עלינו את תורתו. "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת", ולכן "תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו למדת"; "אהבת אותנו ורצית בנו", ולכן "וקרבתנו מלכנו לעבודתך". וכמו הקב"ה, כן גם אנו: מה הוא מנחיל את דרכו ותורתו באהבה, אף אנחנו – באהבה.

הקשבה

נקודה מרכזית וחשובה זו ההקשבה. מאוד חשוב שהנער והנערה ירגישו שמכבדים אותם, את המאויים שלהם ואת הדברים שחשובים להם. נער מרגיש מצוין אם אתה באמת מקשיב לו או שההקשבה היא בערבון מוגבל מאוד, שאתה נראה כמקשיב, אבל בעצם אתה מחכה עד שהוא יגמור בשביל שתגיד לו את "האמת הגדולה שלך". לא מדובר פה על גינוני כבוד והצגות. מדובר פה על נקודה אמיתית, שההורים והמחנכים צריכים להתחנך אליה בעצמם: צריך לתת אמון אמיתי בנקודה המיוחדת שיש לילד שלך. להאמין שיש לו נקודה אמיתית, והוא לא יוצר סתם כל מיני בעיות. בהחלט, אם ההורים לא מקשיבים כראוי, אז הנער עלול ליצור כל מיני בעיות.

אתן דוגמה או שתיים, כדי לסבר את האוזן, מהמציאות בדורנו:

יש נטיה אצל הנוער שלנו להתחבר לברסלב. יכול להיות שאתה, האבא, בכלל לא "בקטע" של ברסלב. אבל העובדה שהבן שלך הגיע עם הרצון לזה, צריכה לחנך אותך לתת אמון גם בדרך הזאת. לא, אתה לא צריך לנסוע לאומן בשביל להראות לו שאתה מכבד אותו, אתה גם לא צריך ללמוד ליקוטי מוהר"ן בשביל זה. אבל אתה חייב להבין באמת, שיש כאן נקודה אמיתית שהבן שלך מצא. לבן שלך היה חסר משהו. משהו מסוים, שכל האמת הגדולה והחשובה שלך, לא הצליחה לתת לו. יש איזו שהיא נקודה שהוא לא מוצא בדרך שלך.

וכן לגבי הנערים שנמשכים לסוג מוזיקה שלא היה רגיל בתקופת ההורים, או סוג ריקודים וכדומה (בוודאי שיש דברים שהם מחוץ לתחום, אבל אליהם הנער מגיע בדרך כלל, רק אחרי שהוא לא מצא את מה שחיפש, בתוך התחום. רק אחרי שהנער לא מצא מענה במה שההורים הציעו לו, אז הוא משתכנע שפה אין מה לחפש, ולכן הוא הולך לחפש במקומות אחרים)

אתה צריך להקשיב ולנסות להבין, עד לרמה שאתה יכול להרגיש את הצורך שלו. לא לנסות "לקטלג" אותו. אם לא ניסית להבין אותו באמת, אין סיכוי שתצליח באמת לעזור לו. אתה לא יכול להניח מראש שאתה יודע מה התשובה לבעיה שלו. גם אם אתה אומר דברים אמיתיים, הם לא בהכרח נוגעים בנקודה שאותה הבן שלך מרגיש.

רבים הנערים והנערות שאומרים וחושבים ש"עם ההורים שלי אין לי בכלל מה לדבר". הם מרגישים שההורים לא מקשיבים ולכן גם לא מבינים. וזה הדבר הגרוע ביותר: שהנער כבר "סימן איקס" על ההורים, כי ברור לו שאבא ואמא הם לא הכתובת בשבילו.

נכון שאם ההורים לא נמצאים בעצמם באותה נקודה של הבן שלהם, לא תמיד הם יוכלו לעזור לו באופן שידבר אליו, אבל אם יש הקשבה והשתתפות אמיתית, הם יוכלו לתת לו הרגשת ביטחון והם גם יוכלו לעזור לו להחליט עם מי להתייעץ. להורים יש ניסיון הרבה יותר גדול בשאלה איך לפתור בעיות.

אמון

יש נקודה נוספת שקשורה לעניין, וגם היא עלולה להוות מחסום מצד ההורים להבין ולהקשיב באמת לבנם: חוסר אמון. והכוונה בזה, שההורים לא נותנים אמון בזה שהתורה נותנת פיתרון לכל הבעיות, וגם לאלו שהם לא מכירים ולא יודעים איך להתמודד איתם. פעמים רבות ההורים מעדיפים להתעלם מהבעיות שהנער מציג, ולחשוב שהוא סתם ממציא בעיות ושאלות בלי צורך, וכל זה, משום שהם עצמם לא מכירים פתרונות לבעיות הללו. לכן הם מעדיפים "למשוך" את הנער לגישה המוכרת שלהם, שם הם מרגישים "בבית", שם הם יודעים את התשובות לכל השאלות. ואז מתחילים כל מיני לחצים, סמויים וגלויים, כל מיני משפטים ושדרים, שיאלצו אותו להכנס לתוך הקוטר של ההורה, ושם הנער יוכל לקבל את כל התשובות. במצב כזה הנער מרגיש שהוא שואל וההורים לא עונים לעניין, ואז הוא מאבד את האמון.

ולכן צריך אמונה גדולה בזה שהתורה היא תורת חיים, שאין בעיה שהתורה לא יכולה לתת לה פתרון. לפעמים הפיתרון הוא לא מובן מאליו, צריך לחפש אותו, אבל אם מחפשים, אפשר למצוא. לכן אין סיבה לפחד משמיעת הנער וניסיון להבין אותו בכנות. נכון, לא בטוח שמיד תהיה להורה תשובה. אפשר לומר את האמת: "זו בעיה. צריך לחשוב מה עושים, אבל בעזרת ה' נמצא פיתרון". רק כך יש אפשרות שיווצר דיאלוג אמיתי.

האמת היא, שהגישה הזו יכולה להתממש, רק בתנאי שההורים מאמינים בה. לשם כך צריך להפנים את העיקרון החשוב של "שבעים פנים לתורה": האמת היא לא רק של הרב קוק, לא רק של החזון איש, לא רק של חב"ד ולא רק של רבי נחמן. האמת לא "בכיס" של אף אחד. היא שייכת לכל עם ישראל. ברור שיש גבולות. הגבולות הן: א. ההלכה. ב. "ג העיקרים. אבל בתוך הגבולות הללו יש מרחב גדול מאוד. ולא צריך לפחד

מלהתבלבל. טוב מאוד שיש הרבה דרכים בעבודת ה'. אדעתא דהכי ניתנה התורה. אין שום סיבה שבעולם שהבן שלך יהיה בדיוק כמוך. כל אחד לפי הדרך המתאימה לו, לפי שורש נשמתו. זהו המבחן האמיתי של "חנוך לנער על פי דרכו".

לגיטימציה לשאלות

חשוב לאפשר לנער לשאול שאלות, וגם שאלות בסיסיות באמונה. לאפשר לו להגיד מה לא טוב לו, מה קשה לו, מה מפריע לו. להעביר לו שדר שזה לגיטימי לומר את זה. אבא לא נעלב. אם השאלה לא נאמרת בכבוד הראוי, על זה אפשר להגיב בעדינות, בצורה עניינית: "אם אתה רוצה לברר, אתה גם מבין שזו לא צורה נכונה לברר דברים. זה מצוין שאתה רוצה לברר, אבל גם חשוב איך מבררים ואיך מדברים". הערה כזו הילד בהחלט יכול לקבל.

קבלת ביקורת

נקודה נוספת שלא פשוט ליישם, היא: לאפשר לנער להביע ביקורת על ההורים ועל דרכם. יש לשדר לו שזה בהחלט לגיטימי, במידה שהביקורת נאמרת בצורה נכונה ועניינית. אם הנער יודע שההורה מוכן לשמוע, שהוא לא מחשיב את עצמו למושלם – לא רק שלא נוצר אצל הנער משבר אמון, אלא להפך: הוא רואה את ההורה כמחפש שלימות ואמת, ולכן מוכן לשמוע, לדון ואף לשקול לשנות מה שצריך.

נערים ונערות הם מאוד ביקורתיים, זהו גיל של ביקורתיות (גם כלפי עצמם), גיל שבו הם עומדים על דעתם, מכירים את העולם והחסרונות שבו, ולכן רוצים להגיע למציאות הרבה יותר מושלמת מזו של ההורים. לפעמים זו נאיביות, אבל זו המציאות שהקב"ה יצר. הרצון הזה ליותר שלמות הוא רצון חיובי. הקב"ה נותן לדור הבא להתקדם, לחשוף עוד יותר את האמת, להיות מסוגל להגיע למקומות גבוהים יותר. ולכן באמת, אין פה נתק מהדור הקודם, אלא יש פה שיתוף פעולה. הרוח הצעירה שבהם גורמת לכך שהם עדיין לא התייאשו מלהעלות את המציאות ולתקן אותה. הם עוד לא "התברגנו".

אם מבינים את העניין הזה, אתה לא הולך נגד הנער, אלא נותן לו ללכת קדימה ואף מוכן ללכת ביחד איתו. כאשר זו הגישה, זה משחרר הרבה לחץ ומונע המון חיכוכים ו"אנט" מצד ההורים, ואף מאפשר לנוער להתקדם בלי רצון לסתור, אלא מתוך רצון להמשיך. אין קריאת תיגר, אלא התחדשות ובניין.

כאשר זו הגישה, מתאפשר גם בקלות הרבה יותר גדולה, לאזן את הנוער, כשצריך, לעזור לו לראות את הצד השני של המטבע. רוח הנעורים והרוח הבוגרת יכולים לדור בכפיפה אחת ואף לחיות בהרמוניה זו עם זו.

ענווה

בשביל להקשיב באמת, לתת לגיטימציה לשאלות ולקבל גם ביקורת, צריך הרבה ענווה. אדם שחושב שהוא יודע את כל האמת, לא יכול להקשיב, ובפרט לילד ה"קטנצ"ק" הזה. אני הרי למדתי ואני הרי יודע... אחת הסיבות לכך שבנים של תלמידי חכמים יכולים לפעמים לצאת גרוע במיוחד, היא בגלל הנקודה הזאת, שההורים משדרים שהילד חייב לקבל את הגישה שלהם, שהרי הם עמלו וביירו ולימדו אותה בעצמם. "אידי דטריד למפלט לא בלע". ככל שאדם עסוק יותר ויותר לפלוט, להוציא תורה וללמד, אז הוא עלול לא לבלוע, לא להקשיב. לכן צריך להפנים, שעם כל הידע שלך, אתה לא יכול לדעת מה בליבו של הנער, עם כל הכבוד לזה שזה הבן שלך. יש לו נשמה אחרת משלך. מה שמשכנע אותך לא בהכרח ישכנע גם אותו. מה ש"מורך ורבך" אמר לך, גם בלי נימוק מספיק משכנע, אולי "מדליק אור בעינייך" שלך, אבל הנער רוצה להבין "למה" ו"איך" ומה ההגיון שבזה. הוא חייב הסברים אחרים וחיבורים יותר עמוקים לדברים. זה לא ש"הנורה שלו שרופה", הוא לא מתעקש או סתם מחציף פניו, הוא לא מתריס כדי לעצבן אותך. הוא פשוט לא משתכנע ממה שאתה השתכנעת, ואתה צריך לקבל את זה, ולהסביר לו לפי הכלים שלו.

לדבר על בסיסי האמונה

בשיחות עם הנער, עוד לפני גיל בר המצוה (הגיל משתנה בין הנערים, על פי הבשלות הנפשית שלהם), צריך לדבר איתם על יסודות האמונה: מאיפה יודעים שיש בורא לעולם? איך אנחנו יודעים שהיה מעמד הר סיני? מה

ההוכחות לכך שיש תורה שבעל-פה ושהיא אוטנטית? מי אמר שההלכה לא יכולה להשתנות אחרי הגמרא? למה צריך ללמוד דווקא גמרא? מה מקומם של הצדיקים? מה מקורה וקדושתה ותפקידה של פנימיות התורה? סתירות בין מדע לתורה, וכיו"ב.

לשם כך, ברור שההורים עצמם צריכים להיות מבוררים באמונתם. לא מספיק שהם היו "ילדים טובים" שלא שאלו שאלות, לא מספיק שיש להם "אמונה סוציולוגית", מחמת החברה. הם צריכים לחיות את האמונה. אחרת, יהיה קשה מאוד להעביר אותה הלאה.

אם ההורים לא למדו תשובות לשאלות הללו, עליהם להתחיל ללמוד. בשום אופן אי אפשר לומר לילד: "ככה זה וזהו!". תשובה כזו יוצרת מיד נתק בין ההורים לבין הילדים. הנער קולט מיד, שבעצם אבא שלו זיפן, חיצוני, עושה דברים סתם, בלי מחשבה למה. הוא לא מוכן להתחבר לאבא שקרן, ובעצם הוא צודק, כי בפנימיותו הוא דורש אמת.

הורה שלא ניחן ביכולת הסברה, שאין לו את המילים המתאימות, יכול להפנות את בנו למישהו אחר שימלא את התפקיד הזה. אפשר גם להפנות לספרים. ב"ה בזמננו יש ספרים טובים מאוד, בשפה פשוטה ושווה לכל נפש.

שייכות לעם ישראל לדורותיו

דבר נוסף שמאוד חשוב לפתח: את תחושת השייכות לעם ישראל, לכל מה שארע לנו בדורות הקודמים. זה חלק מבניין האמונה האמיתי: אנחנו בני עם ישראל! אנחנו ממשיכים את השלשלת הקדושה והמפוארת הזו! אנחנו ממשיכים את אלו שיצאו ממצרים, שקיבלו תורה בסיני, שחיו בתוכם נביאים רבים, שהשכינה שרתה בתוכם, שהיו אור לגויים! אנחנו המשך ישיר של אלו אשר מסרו נפשם על קידוש ה', ונרדפו בפרעות וגירושים ועלילות ושואות וגזירות, בשל אמונתם המוצקה! לא היתה אומה ולשון כאומה שלנו, בכל ימות עולם!

כשיהודי חי בגלות (בתקופה שיהודים נבדלו לגמרי מהגויים), הוא רק היה רואה את הגויים, והיה מבין מיד מה ההבדל בינו לבין הגוי. מבחינה מסוימת, בגלות ניתן היה להרגיש יותר בקלות שאתה יהודי. גם חילונים כיום, מספרים שדווקא בגלות הם קולטים שהם חלק מעם ישראל. בימינו, התחושה הזאת עלולה להתעמעם, פחות מרגישים את תחושת הייחודיות והשליחות, שכל העולם כולו מעבר אחד ואנחנו מן העבר השני.

לכן כיום צריך להדגיש הרבה יותר את המסרים הללו. כי אם אני יהודי, ממילא יש לי משמעות בחיים, יש לי מה לעשות בעולם הזה, אני לא יכול לחיות סתם בעולם.

גם קישור לצדיקים לדורותיהם, הוא חשוב ביותר, מאותה סיבה. לכן כדאי מאוד להרבות בסיפורים בשולחן השבת, על גדולי ישראל, מכל הדורות והזרמים. בין אם אלו סיפורי מופת על עמל התורה והמידות, ובין אם אלו סיפורי "מופתים". שהילדים יגדלו כל הזמן על ההכרה: "אשרי העם שככה לו!" אשרי העם שהעמיד מקרבו דמויות מופת כאלו! שיגדלו לאהוב את הצדיקים, לדעת כמה שהם היו באמת ענקים ועצומים. המשקל החינוכי שיש לסיפורים הללו, לא יסולא בפז: הם מחזקים באמונה, מחזקים את ההכרה ששרתה שכינה בישראל בכל הדורות, מהווים מושא חיובי להערצה (במקום כל מושאי ההערצה של התרבות היום), מושא לשאיפות ולקריאת כיוון בחיים, ושייכות נפלאה לעם ישראל.

לאפשר מיוחדות בתוך הקדושה

פעמים רבות יש לנער רצון להיות "מיוחד". הוא שואל את עצמו "למה זה אנוכי", ומרגיש שהוא צריך את ה"חידוש" המיוחד שלו. אז לאחד יש קוקו, לשני עגיל, ולשלישי פאות. מאחרי כל דבר יש לו "תורות" שלמות...

על ההורים להבין את הצורך של הנער במיוחדות, ולעזור לו למצוא תחומים כאלה, בתוך הקדושה: תכלת בציצית, פאות, הקפדה מיוחדת על סעודת "מלווה מלכה", טבילות במקווה, קונטרסים של ברסלב או של חב"ד, לימוד מיוחד, מוזיקה של הזמר סיני תור, נוער ארץ ישראל, התנדבויות, קירוב רחוקים, וכדומה.

כאשר הנער מגיע עם דבר כזה, אסור שההורים ילזלו וישדרו: מה זו הגאווה הזו. להפך: עליהם לפרגן ולשמח שהבן שלהם מצא את המיוחדות שלו בקדושה, ולא בצד השני. אחר כך, במשך הזמן, הנער יגדל וילמד להכיר את הכוחות שיש לו, הוא ילמד שיש מספיק מיוחדות שאפשר למצוא בעולמה של תורה, בתוך המסגרת

הרגילה. אבל בנערות קשה לקלוט את זה. הנער רוצה מיוחדות יותר חיצונית. על ההורים מוטל לתת לו לפחות את הלגיטימציה לבחירה שלו.

וכן לגבי התמודדות בדיעבד – כאשר ילד שגדל במשפחה תורנית, מתחיל להיות אוהד "שרוף" של בית"ר ירושלים וכדומה. ברוב הפעמים זה מגיע משום שיש לו איזה חסך, בגלל שהוא לא מוצא את העניין שלו בדברים הרגילים. אם בונים את החיים של הילד באופן מלא, נותנים לו מטרות שממלאות אותו, יש לו סיפוקים רוחניים, יש לו חברה שטוב לו בתוכה ויש לו את הנקודה המיוחדת שלו, אז אין סיבה שהוא ירצה דברים מבחוץ. לכן, גם בדיעבד, הדרך להתמודד עם פזילות של הילד החוצה, היא לא להלחם נגדו ולאסור את מה שהוא רוצה, אלא פשוט לתת לו תחומי עניין אחרים, חיוביים. במקום שהוא ילך עם חולצה של בית"ר – שילך עם חולצה של "נוער פולארד". וכן על זה הדרך.

התניות חיוביות

ילד קולט דברים בצורה של התניות. כאשר למצוות מתלווה דבר חיובי, המצוות נתפסות כחיוביות. לכן ילד קטן שמקבל ממתקים בשבת, תופס את שבת כדבר משמח, שהוא מחכה לו, למרות שיש ביום הזה הרבה איסורים. והדבר נכון גם לגבי הנוער: צריך להשקיע בכך שתהיה נעימות בחיים על פי התורה. שהשבתות יהיו נעימות, לתת לנער להתבטא בשולחן השבת, לדבר דיבורים נעימים ולא רוויי מתיחות, לתת לו מתנות על כל מיני דברים שקשורים לתורה ולקדושה. לא לשכוח לחגוג לו יום הולדת, נסיעות משפחתיות למקומות משמחים, וכדומה.

זה דבר ששווה המון. כל הנימוקים והשכנועים השכליים, הם קטנים לעומת ההרגשה הפשוטה והקיומית של הנער, שטוב לו בבית. הוא מרגיש שהוא רוצה להיות שייך לזה. ברור שבחיים יש נקודות קושי, אבל יש לעשות השתדלות גדולה שהאוירה הכללית בבית תהיה כמה שיותר נעימה ושמחה.

עולם הרגש

כחלק מהנעימות שמשודרת בבית, חשוב גם שעולם הרגש יהיה מפותח. כאשר הבית מבוסס על שכל, ללא רגש, קשה לנער ולנערה להתחבר לבית ולמסר שלו. עיקר השינויים שהנוער עובר, אלו שינויים רגשיים. פתאום נערים ונערות נכנסים לתחושה של עצבות. הם לא יודעים להסביר אפילו לעצמם למה זה קורה. פתאום הוא מתכנס בתוך עצמו. אין לו חשק לשתף פעולה או להגיב למה שקורה. הוא לא מבין וגם ההורים לא מבינים. אבל אם הוא יודע שהוא יכול להגיד את זה, לבטא את מה שהוא מרגיש, וזה לא יתקבל כחולשה, אלא באהבה ובכבוד, זה דבר שמפיל הרבה מחיצות ופותר המון בעיות. חלק גדול מהקשיים נוצרים, בגלל שההורים אינם יודעים מה עובר על הנער ומה הוא מרגיש בתוכו. אם היתה פתיחות רגשית והוא היה מספר – הכל היה נראה אחרת.

איך יוצרים פתיחות רגשית כזו? קודם כל על ידי אהבה וחיבה, כמו שכבר הזכרנו. אבל מלבד זאת חשוב שהאב והאם יספרו בעצמם על מה שהם מרגישים. שגם ההורה ידבר על מה שקשה לו, ויעשה מאמץ לצאת מתוך ה"קונכיה" של עצמו. שגם ההורה לא יתפוס את הפתיחות הרגשית כחולשה. בבית כזה הילד גם ירגיש פתוח ומשוחזר לספר מה עובר עליו.

התמודדות עם המתירנות

לרבים מבני הנוער, הבעיה הכי קשה שהם מתמודדים מולה, היא בעיית המתירנות שיש היום. באופן כללי בגיל הנעורים מתמודדים יותר עם הקושי הזה, אבל בימינו הקושי הוא גדול הרבה יותר, בגלל הפריצות הגדולה, שנתקלים בה בכל פעם שיוצאים לרחוב העיר. הניסיון הוא מאוד מאוד קשה. לא רק בשעת ההתמודדות עצמה, אלא חמור מכך – שהכישלון גורם לאיבוד מוטיבציה כללי, מחמת התסכול והרגשת הצביעות שהנוער חש. חלק גדול מבני הנוער ישר עם עצמו, והוא בעצם לא מסוגל להכיל בקרבו את הסתירה שהוא חש, שמצד אחד הוא ב"נפילות", ומצד שני הוא ממשך להיות שייך לתורה ולמצוות וכו'. הפער בחייו הוא כל כך משמעותי, שהוא מרגיש שלא שייך שהוא ילמד גמרא, יתפלל ויקפיד במצוות, כשבעצם הוא יודע איפה הוא נמצא.

לבנים הבעיה קשה יותר מאשר לבנות. הן מצד פגם הברית, שגורם להתמודדות חזיתית, קשה ומתסכלת, לעיתים מידי יום. והן מצד זה שהבן נדרש ללמוד גמרא, ואל הגמרא אי אפשר להתחבר ולרצות ללמוד אותה,

בלי רגשי קודש וחיבור לתורה. כאשר הנער מרגיש שהוא לא שייך לתחום הזה, ממילא הגמרא הופכת למשהו משעמם והוא מגיע לשנאה כלפיה. במצב הזה זה לא עוזר שמוציאים חוברות צבעוניות עם שרטוטים להקלה על הלימוד. בגלל המתירנות ופגם הברית, לנער יש נוגדנים, אשר מונעים ממנו להתחבר ללימוד שכל מהותו הוא עצם החיבור לדבר ה' ולחכמי ישראל מדורי דורות.

דרכי התמודדות:

1. "אל תביאנו לידי ניסיון"

התשובה לבעיה הזו, שכל כך מקיפה אותנו, לא יכולה להיות על ידי "תרופות קסם". אם הקב"ה מעמיד את הדור שלנו בניסיון, זה אומר שיש איזו שהיא דרך שיכולה לאפשר לנו לעמוד בניסיון, באיזו שהיא רמה. ולכן אין מנוס מהדרכה כללית, שהנער יהיה כמה שפחות חשוף לגירויים.

כמובן, לא צריך לומר שאסור להחזיק טלוויזיה בבית, וגם אינטרנט – מותר רק "אינטרנט רימוך" בדרגת שמירה "הרמטי". ברור שיש להקפיד שלא יגיעו הביתה ספרים לא צנועים, וברור שאין להכניס עיתונים (כולל כולם, חוץ מהעיתונים החרדים לדבר ה'). כל שאר העיתונים מוחזקים כלא צנועים. זה מה שמקדם את המכירות שלהם, בהגדרה).

אבל יותר מכך: אם הרמב"ם אמר בזמנו שצריך לברוח למדבריות, אני חושב שזה נכון בדור הזה בכפלי-כפליים. היום קשה עד מאוד לחנך נער ברחוב עירוני סואן. "ליוצא ולבא אין שלום". בכל פעם הוא נפגש בחוסר צניעות. לכן אני גם סבור שהתפקיד החשוב "להאיר את העיר" שייך רק במשפחות צעירות, אבל כאשר הילדים מתבגרים, זה מאוד מאוד לא פשוט לגדול בכזה מקום, אלא אם כן שולחים אותו לישיבה מבודדת מיד כאשר הוא מגיע לגיל הנערות, או כשגרים בשכונה שנשמרים בה גדרי הצניעות בדרך כלל. אני יודע את המשמעות הגדולה של הקביעה הזו מבחינה מעשית, אבל מה נעשה? זהו מחיר יקר מיד, שאנחנו לא יכולים לשלם אותו. "אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך".

גם אי אפשר לצפות שהנער יראה את כל הפריצות, אבל יפתח נוגדנים. יכול להיות שהוא מאוד יתנגד, הוא גם יכול לדעת שחוסר הצניעות זה שקר ואפילו להסביר לכולם למה זה שקר. אבל מדובר פה בהתמודדות של דמיון וחושניות, ויצר הרע לא עובד פה על פי אמת ושקר, אלא על פי "נחמד העץ... ותאוה הוא לעיניים". הוא יודע שזה שקר, אבל הוא נמשך לזה. הנפילה היא כמעט בלתי נמנעת, ואסור לנו להביא את הילדים שלנו למצבים שהם לא יכולים לעמוד בהם.

לא אמרנו שאסור לגור בעיר בשום אופן. לפעמים יש הכרחים, ואז צריך להתמודד בחכמה. אבל לענ"ד צריך לדעת שהמציאות הזו היא בהחלט שיקול מרכזי בבחירת מקום המגורים, לדאבונו הרב.

2. תעסוקה חיובית

דבר שני, יש למשוך את הנער לתעסוקה חיובית. כאשר מים זורמים, הם לא הופכים להיות ביצה ולא מושכים יתושים. הנער צריך להיות בזרימה, תנועה, פעילות. "שוחרי המקדש", "נוער פולארד", "חומש תחילה" "נוער למען ארץ ישראל". מדריך, מתנדב, כל מיני עשיות. יש כאלה שהפעילות שלהם היא לסיים את הש"ס: עוד דף ועוד דף. כל הזמן הוא עסוק בלימוד. מצוין! אפשר לעודד אותו עם פרסים. אבל גם אם הנער לא בנוי כרגע לשבת וללמוד, חשוב מאוד ליצור וליזום. גם זה בחינת "דדיה ירוויך בכל עת", שיש משהו חיובי שמרווה ונותן חשק וחיות.

3. לא להתיאש

לא להתיאש אם יש נפילה. "שבע יפול צדיק וקם". צריך לדבר על זה וממש לשכנע את הנער: הרי עשית כל כך הרבה דברים טובים, הרי השתדלת כל כך להיזהר כדי לא ליפול, ובכלל – "אין יאוש בעולם כלל": אתה יכול לשוב בתשובה ולתקן מכאן והלאה. יצר הרע ניצח ניצחון קטן, אבל תמשיך הלאה. "אין עבירה מכבה מצווה". זה מתקשר מאוד לנקודה הקודמת: אם אדם נמצא בתנועה, בפעילות והתקדמות, אז קל לו הרבה יותר לקום ולהמשיך הלאה, גם אחרי שהוא נפל, כי הוא רואה את המסלול הכללי והנפילה לא הופכת להיות חזות הכל.

4. לדבר על זה, כשצריך

הדיבור עם הנער בנושא זה, חשוב גם מצד הביטחון העצמי והמשפחתי שלו. עצם התשדורת שהבן מקבל, שאביו מודע לקושי הגדול שלו, מחזק אותו, שותף ב"צרתו" ומכבד אותו על עצם ההתמודדות שלו, הוא דבר חשוב ביותר.

הבן של ה"חפץ חיים" סיפר שאבא שלהם דיבר איתם על כך שכל פרק זמן של כמה שבועות אדם עשוי לראות קרי באופן טבעי, מבחינה פיזיולוגית, ובלי שיש בו אשמה כלשהיא. גם הרב שלמה וולבה מביא את זה ב"עלי שור". צריך לדבר גם על כך עם הנער, כבר בגיל שבו הדבר עשוי לקרות, כדי שידע שאם זה קורה, ללא הרהורים וללא חלומות בעניין, זה דבר טבעי לחלוטין, ואין להתרגש מזה כלל. יש נערים שנופלים ברוחם מאוד, על לא עוול בכפם, משום שאינם יודעים זאת.

גבולות רחבים אבל ברורים

הגבולות שמציבים לילדים, צריכים להיות רחבים וברורים.

רחבים – לא לאסור את מה שלא צריך ולא נאסר בהלכה.

וברורים – שיהיה ברור מה כן ומה לא, מה מותר ומה אסור. לא בערך. איזה ספרים מותר לקרוא, איזה שירים מותר, איזה שירים אסור. מה ההגדרות ההלכתיות. הרבה נערות בציבור שלנו, לא יודעות בדיוק מה גבולות הצניעות: עד המרפק? "שואף" מרפק?... ברגע שלא ברור, זה בדיוק המקום שבו יצר הרע מוצא את הפירצה להיכנס. זה "טרף קל" בשבילו. לכן ההגדרות חשובות ביותר. ומה שלא ברור להורה – שיברר ויחליט כמה שיותר מהר.

עבודת ה' של ההורים

גם ילדים, אבל בעיקר נערים, צריכים לראות שאבא ואמא שלהם עובדים את ה' יתברך באמת, ולא רק באופן חיצוני. כשאבא מתפלל – הוא מתפלל! ואלול אצלו – זה אלול! הימים הנוראים – הם אכן "נוראים"! ושבת היא שבת ולימוד תורה חשוב לו מאוד.

אדם שעדיין לא התעורר לעבוד את ה', הגיל של הילדים שלו צריך לעורר אותו. כי בבית שיש רק מאפיינים דתיים, בלי לב אמיתי – אז הילד שואל "מה העבודה הזאת לכם", כי העיקר חסר מן הספר.

כאשר נער רואה שהמחנך שלו רחוק מעבודת המידות, שהוא מתעצבן בקלות, שהוא אינו מודה על טעותו, או שאבא מתקוטט עם אמא – הוא לא יכול לקבל שהתורה היא באמת "תורת חיים". זה לא אומר שההורים צריכים להיות מושלמים, אבל זה כן אומר שצריך לעבוד כל הזמן בכיוון של השתלמות. כאשר נער רואה שיש עבודה – זה כבר לא משנה להיכן הגעת בעבודתך.

מדהים עד כמה בעיה במידות לא ישרות ובחוסר אמיתיות, עלולות לגרום שנאבד את הנוער שלנו. היום אי אפשר להיות זייפנים ואי אפשר להיות שקרנים. השקר פשוט נופל לצדדים. כיום יש "מסננת של אמת". לקראת הגאולה המסננת הזו עובדת חזק. הקב"ה לא מאפשר לחסות בצל כל מיני בניינים שאינם אמיתיים, גם אם כלפי חוץ הם משרדים המון עוצמה. זה דבר שמוכיח את עצמו בצורה חזקה ואפילו אכזרית. המציאות טופחת על הפנים. מחנך שלא אמון על עבודה חינוכית עם עצמו, על האמת שלו, על עבודת ה' אותנטית, לא מסגרתית-חיצונית, לא מצליח להעביר את היהדות הלאה.

יש בדורנו תביעה מאוד חזקה למחנכים, להיות עבדי ה' באמת.

נתחזק כולנו לעבוד את ה' יתברך ונזכה לבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות!